

Onderwijsverslag 2004/2005 Inspectie van het onderwijs Schaalgrootte speelt groen onderwijs parten

De innovatiekracht van het hoger agrarisch onderwijs kan gevaar lopen. Een vergelijkbaar kwaliteitsrisico is zichtbaar in de theoretische en gemengde leerweg in het vmbo groen van aoc's. De examenresultaten van deze vaak erg kleine afdelingen zijn beduidend slechter dan in het overige vmbo. Deze en nog een paar andere opvallende constateringingen zijn terug te vinden in het eind april verschenen onderwijsverslag 2004-2005 van de onderwijsinspectie.

Volgens de algemene inleiding van het onderwijsverslag gaat het best aardig met het Nederlandse onderwijs. Nederland heeft veel veelal goede scholen en professionele leerkrachten. En de prestaties in alle sectoren zijn in 2004/2005 stabiel gebleven ten opzichte van het jaar daarvoor. Ook het groene onderwijs deelt in dat positieve oordeel van de onderwijsinspectie. Enkele passages in dit Onderwijsverslag maken echter duidelijk dat het groene onderwijs specifieke problemen kent die aandacht verdienen. Ze hangen in hoge mate samen met de kleinschaligheid van dit onderwijs. Coördinerend inspecteur BVE Onderwijsinspectie Jos Verkroost, bladerde met ons door het onderwijsverslag. Zijn toelichting vindt u per onderwijssoort na een samenvatting van de belangrijkste aspecten van de staat van het onderwijs in het algemeen en aansluitend die van het groene onderwijs.

Het aantal studenten in het bekostigd hoger onderwijs neemt gestaag toe. In 2004-2005 bedraagt het aantal studenten ruim een half miljoen. Er is vooral groei in het wetenschappelijk onderwijs (5,5 procent en in mindere mate in het hoger beroepsonderwijs (3 procent). Instellingen krijgen meer autonomie. Het belang van goed bestuur neemt daardoor toe. Daaraan wordt volgens de inspectie nog onvoldoende aan voldaan. Het interne toezicht door de raden van toezicht en ook de verantwoordingsfunctie behoeven verbetering. Voor het starten en/of continueren van opleidingen moeten instellingen voor hoger onderwijs sinds 1992 om de zes jaar geaccrediteerd worden. Het accreditatiestelsel is nu volop in werking en de inspectie stelt vast dat dit heeft geleid tot een intensivering van de kwaliteitszorg. Van de in 2004-2005 in totaal 450 geaccrediteerde opleidingen kreeg bijna driekwart de kwalificatie 'voldoende' en een kwart 'goed'. Een zeer gering aantal opleidingen werd afgewezen. De aspecten in de accreditaties die de laagste beoordeling kregen zijn dezelfde als die in de oude systematiek van visitaties: beoordeling en toetsing, interne kwaliteitszorg en rendement. Volgens de onderwijsinspectie zijn de toelatingsregelingen voor de masteropleidingen ondoorzichtig en is de beoogde mobiliteit van bachelorstudenten tussen de instellingen in binnen- en buitenland nog niet gestegen. De deelname van allochtonen aan het hoger onderwijs blijft achter en ook hun uitval is hoger dan bij autochtonen. De toegankelijkheid en het streven naar meer hoger opgeleiden verdienen volgens de inspectie blijvende aandacht.

De terugloop van het aantal studenten in studierichtingen die van oudsher sterk gezichtsbepalend voor het hao zijn is, zorgelijk

Het aantal studenten in het hoger agrarisch onderwijs (hao en Wageningen Universiteit) blijft de laatste jaren stabiel iets boven de 8.000. Geconstateerd wordt echter dat een aantal studierichtingen die van oudsher sterk gezichtsbepalend zijn voor de groene sector een gestage terugloop kent. Volgens de inspectie kan dat de innovatiekracht van het groene onderwijs in gevaar brengen. Via de Groene Kennis Coöperatie vindt krachtenbundeling voor de innovatie van het onderwijs plaats.

De werkloosheid onder hao-afgestudeerden is met ruim 1 procent laag. Betaalde banen worden echter steeds minder binnen de agrarische sector gevonden. Hao-afgestudeerden verdienen over het algemeen minder dan die van het overige onderwijs.

Het aantal hao-studenten Tuinbouw en akkerbouw daalde in vijf jaar tijd van bijna 1.000 naar een kleine 700 in 2004, Voedingsmiddelentechnologie kalfde in die periode af van bijna 700 naar ruim 450. Andere dalers zijn Laboratoriumtechniek, Milieukunde en Milieutechnologie. Grote daler bij Wageningen Universiteit is Plant- en gewaswetenschappen: afgelopen jaar stroomden nog maar 4 studenten in het eerste jaar in tegen 25 in 2000.

“Of de kwaliteitsborging van het hao door die afnemende deelname aan deze studierichtingen gevaar loopt is onduidelijk”, legt coördinerend inspecteur Verkroost uit, “maar voor het Ministerie van LNV vormt die ontwikkeling voldoende aanleiding om ons de opdracht te geven daar onderzoek naar te gaan doen. “Het onderzoek gaat nu van start en zal het komend jaar duidelijkheid moeten geven in hoeverre er bij onderwijs bij hele kleine aantallen een negatief kwaliteitseffect is. Hoe dat onderzoek zal worden uitgevoerd is volgens Verkroost nog onderwerp van overleg met LNV. “Het is een lastige onderzoeksvraag want zoiets kun je niet echt objectief meten.”

Het beroepsonderwijs in de bve-sector telt 78 bekostigde instellingen met in totaal ruim 453.000 deelnemers. Het is van stabiele kwaliteit en vertoont zelfs een lichte kwaliteitsverbetering. Maar er doen zich volgens de onderwijsinspectie wel enkele risico's voor. Op de eerste plaats het blijvend hoge aantal voortijdige schoolverlaters: 64.000 in 2004 en 57.000 in 2005. Op de tweede plaats de omvangrijke veranderingsoperatie van de kwalificatiestructuur en de inrichting van het onderwijs. Zo bleek een op de zeven proeftuinscholen van onvoldoende kwaliteit. Ook de effectieve onderwijstijd is afgenomen. 13 Procent van de onderzochte opleidingen voldoet niet aan de norm van 850 klokuren per jaar in de beroepsopleidende leerweg. Een derde risico is de minder goede vervulling van de bijdrage aan integratie door het bve-onderwijs. Als laatste noemt de inspectie de stroeve ontwikkeling van effectieve kwaliteitszorg. De doorwerking ervan naar de werkvloer krijgt niet altijd gestalte.

Het aantal deelnemers in het mbo-groen is licht gestegen. Van 23.800 in 2003/4 naar 24.900 in 2004/5. Het betreft 15.700 BOL-leerlingen en 9.200 BBL-leerlingen. De inspectie verrichte in het afgelopen schooljaar van 4 aoc's in totaal 7 mbo-locaties en constateerde dat de kwaliteit ervan voldoende is.

Coördinerend inspecteur BVE Jos Verkroost: Op papier hebben scholen de kwaliteitszorg wel op orde maar in de doorwerking naar de werkvloer schieten ze nogal eens tekort.

“Gezien dat aantal zijn de resultaten van deze kwaliteitsonderzoeken in het groen onderwijs niet representatief te noemen”, aldus coördinerend inspecteur Verkroost. “Je moet ze voorzichtig interpreteren, je kunt er moeilijk trends uit afleiden.” Het kwaliteitsoordeel is gebaseerd op 9 kwaliteitsaspecten die zijn afgeleid uit de indicatoren die de inspectie gebruikt bij haar onderzoeken. Kwaliteitsaspecten waar de onderzochte aoc's duidelijk beter scoren dan roc's, zijn rechtsbescherming deelnemers en onderwijsleerprocessen. Een nagenoeg vergelijkbare score is te zien bij beroepspraktijkvorming, omgang met deelnemers en trajectbegeleiding. Op de aspecten studeerbaarheid en opbrengsten doen de onderzochte aoc's het opvallend slechter dan roc's. “Studeerbaarheid gaat om de manier waarop opleidingen zijn ingericht”, verklaart Verkroost. “Flexibiliteit is daarbij heel belangrijk. Dus bijvoorbeeld de mogelijkheid voor leerlingen om in-, uit en over te stappen of combinaties te maken.” Dat aoc's op dit aspect minder goed scoren dan aoc's verbaast niet, legt Verkroost uit. Bij aoc's

is dit door hun opzet minder ontwikkeld en roc's hebben gezien hun omvang nu eenmaal meer mogelijkheden voor flexibiliteit. “Dat betekent volgens hem echter niet dat aoc's niet beter zouden kunnen presteren op dit punt. Het gaat bijvoorbeeld om overstapmogelijkheden binnen het aoc, van de opleiding veehouderij naar akkerbouw of van bloemschikken naar plantenteelt. En dan zonder tijdverlies. Daarvoor zouden aoc's zich meer moeten inspannen.” Bij het aspect Opbrengsten meldt het onderwijsverslag dat aoc's een hogere ongekwalificeerde uitstroom hebben dan roc's. Exacte landelijke getallen worden niet genoemd in het onderwijsverslag maar duidelijk is dat de 7 onderzochte aoc's-Locaties het met 40 procent gediplomeerde uitstroom nog slechter doen dan de onderzochte roc's met 59 procent. Hoewel bekend is dat de registratie van LNV van deze gegevens van hoge kwaliteit is, moeten de algemene cijfers volgens Verkroost met grote voorzichtigheid geïnterpreteerd worden. Leerlingen die overstappen naar een ander niveau, herintredende leerlingen en ook leerlingen die overstappen van BOL naar BBL of omgekeerd worden in de huidige registratiesystematiek van OCW helemaal niet of onvolledig geregistreerd. “Met de komst van het onderwijsnummer zal het allemaal een stuk beter worden”, aldus Verkroost.

De inspectie constateert dat er in het vmbo veel belangstelling is voor vernieuwing. Het gaat daarbij om de inrichting van praktijkgericht en actueel onderwijs en de inrichting van de nieuwe onderbouw. Scholen stellen ambitieuze doelen voor de inrichting van het leerproces en het schoolgebouw. Maar op veel scholen bestaat discrepantie tussen plannen en ideeën enerzijds en realiseringsmogelijkheden anderzijds. Vooral ten aanzien van het pedagogisch-didactisch handelen wordt volgens de inspectie in schoolplannen vaak een werkelijkheid beschreven die geen of weinig relatie heeft met de bestaande onderwijspraktijk. Ongeveer de helft van de vmbo-scholen legt geen verantwoording af over de kwaliteit van haar onderwijs. Waar dat

wel gebeurt vormt het waarborgen en verantwoord van de kwaliteit van het primaire onderwijsproces nog vaak een zwak onderdeel. De organisatie van de zorgstructuur binnen de scholen heeft duidelijker vorm gekregen maar voor leerlingen met ernstige problemen schiet de zorgcapaciteit van de meeste scholen tekort. Scholen kunnen nog niet goed uit de voeten met de rugzakregeling voor leerlingen met een functiebeperking en geïndiceerde leerlingen. De kwaliteit van het onderwijs is ten opzichte van het vorige schooljaar ongeveer gelijk gebleven. Wel stelt de inspectie vast dat scholen over het algemeen onvoldoende voorwaarden scheppen om de kwaliteit van hun toetsen te waarbor-

Het totaal aantal leerlingen in het vmbo groen is sinds 2000 met 16 procent toegenomen: van 31.300 naar 36.200 in 2004/5. Het merendeel van deze leerlingen volgt de basisberoeps- en kaderberoepsgerichte leerweg, namelijk 82 procent. 18 Procent volgt de gemengde en theoretische leerweg. Bijna 40 procent van de vmbo-groenleerlingen is geïndiceerd voor leerwegondersteunend onderwijs. Sinds 2000 een stijging van 8 procent.

De kwaliteitsbevindingen van de inspectie zijn gebaseerd op onderzoek bij 19 vmbo-groenscholen in 2003/4 en 18 in 2005/6. Het onderzoek op deze scholen werd tegelijkertijd uitgevoerd met de onderzoeken in het mbo-groen. Ook in dit geval geldt dat de resultaten met de nodige voorzichtigheid geïnterpreteerd moeten worden. Het betreft immers maar een aantal locaties van een beperkt aantal aoc's. Bovendien zijn de scholen niet aselekt gekozen.

De belangrijkste resultaten op een rij. Vrijwel alle scholen voldoen aan de kwaliteitsaspecten onderwijsleerproces, schoolklimaat en leerstofaanbod. Voor het onderdeel kwaliteitszorg en toetsing is bij de onderzochte vmbo-groenscholen een verslechtering te zien. En ruim 60 procent van de 37 onderzochte vmbo-groenscholen programmeert onvoldoende onderwijstijd waardoor deze niet aan de wettelijke eisen voldoen. Verder is opvallend dat in het vmbo-groen in de onderbouw beduidend minder leerlingen blijven zitten dan in het overige vmbo en dat de examenresultaten in de gemengde en theoretische leerweg in vergelijking met het overige vmbo erg slecht zijn. Een mogelijke verklaring zou volgens de inspectie kunnen zijn dat scholen met de gemengde en met name ook de theoretische leerweg kleine eenheden van theoretisch onderwijs in een sterk beroepsgerichte onderwijswereld zijn. Door die uitzonderingspositie zou het niveau wel eens onvoldoende gewaarborgd kunnen zijn.

Relatief veel vmbo-groenscholen programmeerden te weinig onderwijstijd waardoor ze feitelijk niet aan de wettelijke norm voldeden

gen. Ook programmeren steeds meer scholen niet voldoende onderwijstijd waardoor ze niet voldoen aan de wettelijke eisen.

De beeldvorming van het vmbo wordt voor een groot deel bepaald door de gedragsproblematiek van een kleine groep jongeren. Dat is niet terecht, vindt de inspectie. Van de ongeveer 460.000 vmbo-leerlingen veroorzaken relatief weinig leerlingen ernstige gedragsproblemen.

Vmbo-leerlingen verschillen onderling sterk in cognitieve en psychosociale mogelijkheden. In de praktijk houden docenten daar onvoldoende planmatig rekening mee.

In het vmbo varieert het percentage geslaagden vanaf 2003 tussen de 94 en 95 procent.

Volgens Verkroost lijkt het erop dat de relatief kleine vmbo-groenscholen met die soepele doorstroom de gemengde leerweg in stand proberen te houden. Ook bij in aoc's opgenomen voormalige mavo's zie je dat als het gaat om de theoretische leerweg. "Scholen moeten natuurlijk zelf keuzes maken", aldus Verkroost, "maar zeker uit bedrijfseconomisch oogpunt zou ik niet met man en macht proberen zo'n kleine afdeling in stand te houden." LNV heeft de onderwijsinspectie ook met betrekking tot deze problematiek verzocht onderzoek uit te voeren. De geconstateerde achteruitgang van de kwaliteitszorg in het groene vmbo betekent volgens Verkroost niet dat het vmbo-groen in aoc's het op dat punt slechter doet dan het overige vmbo. Inte-

gendeel. "Het vmbo-groen heeft binnen de aoc's meegelif met de aandacht voor kwaliteitszorg die er al veel eerder in het mbo was. Dus in vergelijking met het overige vmbo stond het groene vmbo er best goed voor. Nu we wat strenger zijn geworden en de eisen opschroeven zien we bij deze groene scholen een hardere terugval." Belangrijkste constatering daarbij is volgens hem dat onderwijsinstellingen hun kwaliteitszorg op centraal niveau op papier goed hebben geregeld, maar dat de doorwerking daarvan naar de werkvloer tekort schiet. "Dat is een algemeen probleem in het onderwijs maar het doet zich nadrukkelijker voor bij onderwijsinstellingen met veel locaties zoals het vmbo-groen van aoc's. □